

Українська культура

8 клас

03-15-2025

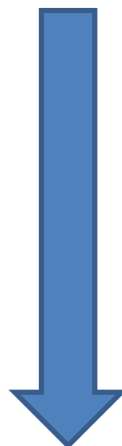
Домашнє завдання

На уроці ми нарешті мали змогу повернутися до вивчення Української культури, зокрема поговорили про похоронні звичаї українців та розпочали тему «Звичаї зимового циклу».

На домашнє завдання прошу уважно прочитати **лекцію 11** з підручника, а також виконати **вправу 8.1 (дві сторінки)** про свято Андрія та про Святий Вечір) з червоної папки. Також додаю презентацію про свята зимового циклу.

Хто раніше не здав, прошу здати вправи 5.1, 5.2 та 7.1. і 7.2.

З повагою,
класний керівник 8го класу та вчителька Культури 8 кл.,
Оксана Заваденко.

КУЛЬТУРА 8

Лекція #11а:

*Звичаї
зимового
циклу:*

*Андріївський
Вечір*

- **Святкуємо 13 грудня**
- **Це звичаї які походять із давніх-давен, ще далеко до прийняття Христіянства, і не мають ніякого зв'язку із христіянством.**
- **Колись це було свято «Калити», за назвою великого круглого хліба який є центром найважнішої ритуальної гри цього вечора**
- **З давніх-давен люди вірили що довга Андріївська ніч – магічна, і що за посередництвом (intervention) , можна догадатися своєї долі чи майбутнього.**

- Цілий вечір дівчата ворожать, і шукають за знаками які дали образ майбутнього чоловіка, як буде називатися, якого стану (social class) буде, звідку походитьтиму, якої вдачі буде, коли відбудеться шлюб.

Ворожіння

Калита

- Ця весела гра є основною на Андріївський вечір.
- Калита - це великий корж із білого борошна, який печуть усі дівчата разом, адже кожна має взяти участь у готуванні калити.
- Тож, місять тісто всі за чергою, від найстаршої дівчини до наймолодшого дівчати.

- Тісто солодке, з медом. Зверху оздоблюють коржа сухими вишнями чи родзинками.
- Печуть в печі "на сухар" - щоб важко було вкусити. Посередині дірка, куди протягують червону нитку, за яку підвішують калиту до сволака посередині хати.

- Підвішують високо, щоб парубок міг дістати її зубами, тільки коли добряче підстрибне. До того ж, один кінець нитки довший, аби можна було смикнути за нього - тоді калита підстрибне угору.

- У цей вечір, що б хлопці не зробили, то їм все прощали, бо така традиція існує, що на Андрія кожен хлопець „пустує“.
- Чого тільки хлопці не вигадували, щоб дівчатам збитки зробити: біля хати ниткою снують вулицю, по якій з вечорниць дівчата додому повертаються; ставлять опудала (середину гарбуза вичищають, „очі" й „рот" прорізають і в гарбуз свічку засвічену вставляють).
- Знімають ворота, залишаючи неподалік, щоб батьки швидко вранці знайшли, адже дівчата пізно повертаються додому і пізно прокидаються. Навіть шибки у вікнах малювали або папером вікна затуляли, - і це було найсмішніше. В хаті темно, всі сплять, бо думають, що ще ніч...

*Звичаї
зимового
циклу:
Святий вечір,
Різдво,
Новий Рік і
Водохрещтя
(Йордан)*

Свят вечір

24 грудня за григоріанським календарем

6 січня за юліанським календарем

- ❖ Святкуємо навечір'я рождества Христового 24 грудня (за григоріанським календарем) або 6 січня (за юліанським календарем).
- ❖ Різдво святкуємо наступних 3 дні.

- ❖ Це одне з найважливіших родинних свят, магічний день, коли кожна сім'я створює в хаті атмосферу затишку, достатку та злагоди.
- ❖ Дуже важливою була завчасна й серйозна підготовка до різдвяно-новорічних обрядів:
 - ретельно прибирали в хатах;
 - білили стіни, підмальовували піч;
 - шили або купували новий одяг.

- ❖ в давнину діти плели павуків з соломи, бо вірили, що саме ці тварини приховували місце народження Ісуса.
- ❖ Їх вішали і над входом до хати і над іконами, як охорону від зла.

- ❖ у печі розпалювали новий вогонь дванадцятьма полінами (logs), котрі сушили дванадцять днів останнього місяця.

❖ за звичаєм господиня готує дванадцять (12) пісних (meat and dairy free) страв, головною з яких є **кутя** та **узвар**.

❖ В той час господар іде напувати худобу, стелить нової соломи та дає їй свіжого сіна.

❖ В цей день не снідають і обходяться без обіду, адже строгий піст.

❖ Діти шукають першу зірку на небі, щоб можна було вечеряти.

❖ Господар вносить сніп жита або пшениці — «дідуха» до хати і ставить його на покуті під образами. Дідух символізував душі усіх предків роду

- ❖ **Свят Вечір** — це спільна вечеря всього роду - мала зібратися вся родина.
- ❖ люди вважали, що навіть мертві родичі і безвісти пропалі— всі мають у цей вечір зібратися разом.
- ❖ У пам'ять про мертвих родичів люди ставили для них кутю та узвар на вікні, розкладали варений біб по кутках, залишали ложки та миски на столі після вечері.
- ❖ Тепер зазвичай ставлять додаткову тарілку “для душ”.
- ❖ Свят Вечір перед Різдвом ще називають “**Багата кутя**” через кількість страв, хоч вони і були пісними.

За звичаєм на святковому столі мають бути також:

- ❖ **запалена свічка.** Горіння свічки - це свідчення віри, приналежності людини до Божественного світла.
- ❖ **сіль** - Без неї не можна відчутти повноти смаку страви. Так і людина не може творити справжнього добра, не перебуваючи в гармонії з Богом
- ❖ **часник.** Його кладуть на чотири кути столу під скатертину, щоб відігнати від родини і хати злих духів. Це символ очищення від гріха
- ❖ під стіл стелили сіно та соломку, щоб був достаток і тепло.

❖ На початку вечері господар подає **просфору** (свячений хліб із медом) кожному по черзі від найстаршого до наймолодшого, вітаючи кожного із «*Христос Раждається*». Потім приступають до вечері.

❖ господар ложкою тричі робить хрест над мискою з кутею, і роздає всім кутю. спершу їдять кутю, а потім — решту 12 страв на згадку про 12 місяців, і 12 апостолів Христа, та запивають узваром

- ❖ Страви пісні (meatless and dairy free) бо на свят вечір є строгий піст.
- ❖ У дохристиянських часах уважали, що рік не годиться починати пролиттям крові.
- ❖ Страви були різні залежно від регіону України, але всі представляють найголовніші плоди поля, городу і саду.

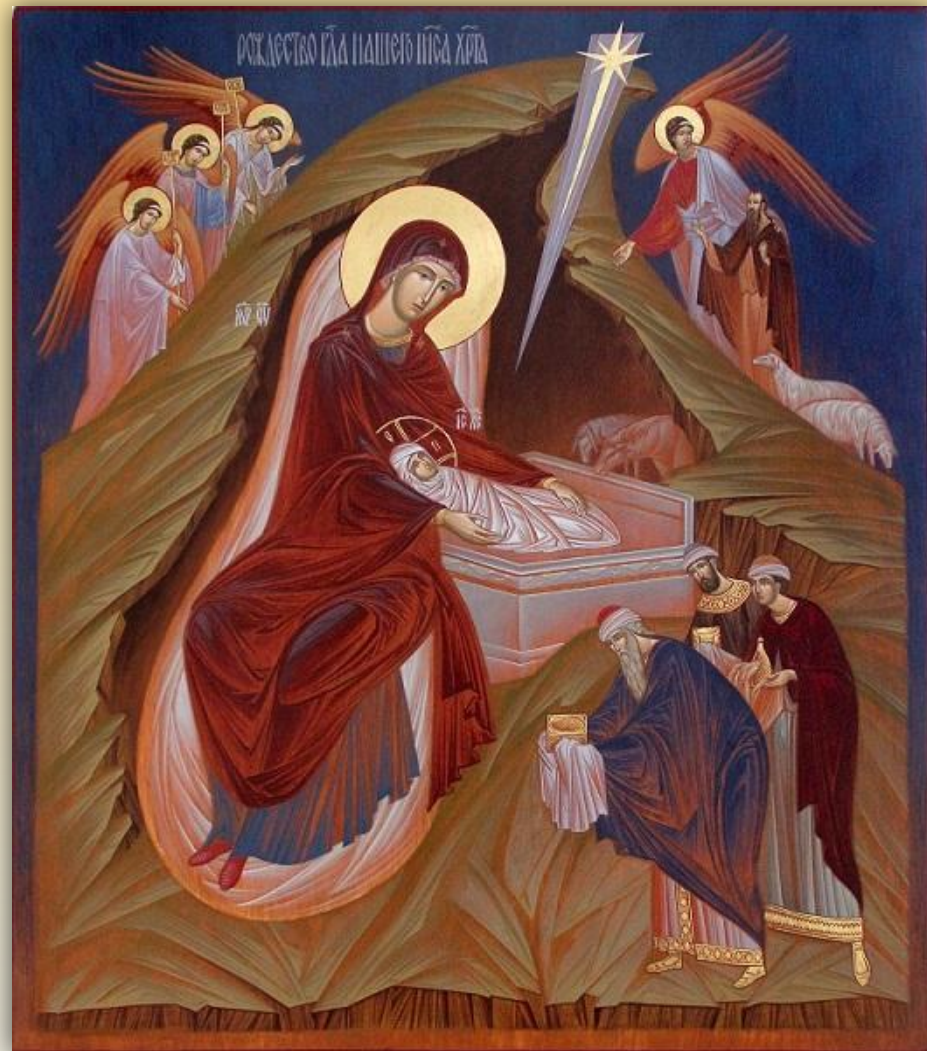

Різдво

25 - 28 грудня за григоріанським клендарем
7 - 9 січня за юліанським календарем

Хоча багато традицій зимового циклу свят походять із пра-історичних часів, день Різдва Христового в першу чергу християнське свято.

- ❖ Уся сім'я святково вбрана іде до церкви на Богослужіння.
- ❖ Діти переважно несуть кутю до дідуся і бабуні, та до хресних. За це дістають солодке, горіхи, і монети.

Молодь і старші ідуть колядувати – переважно із зізздою (зіркою) - бажають по домах щастя, радості та добробуту господареві та всій родині.

❖ Теж ходять із вертепом, традиція
яка почалася в 16 і 17-тих століттях.

Український театралізований вертеп 2020

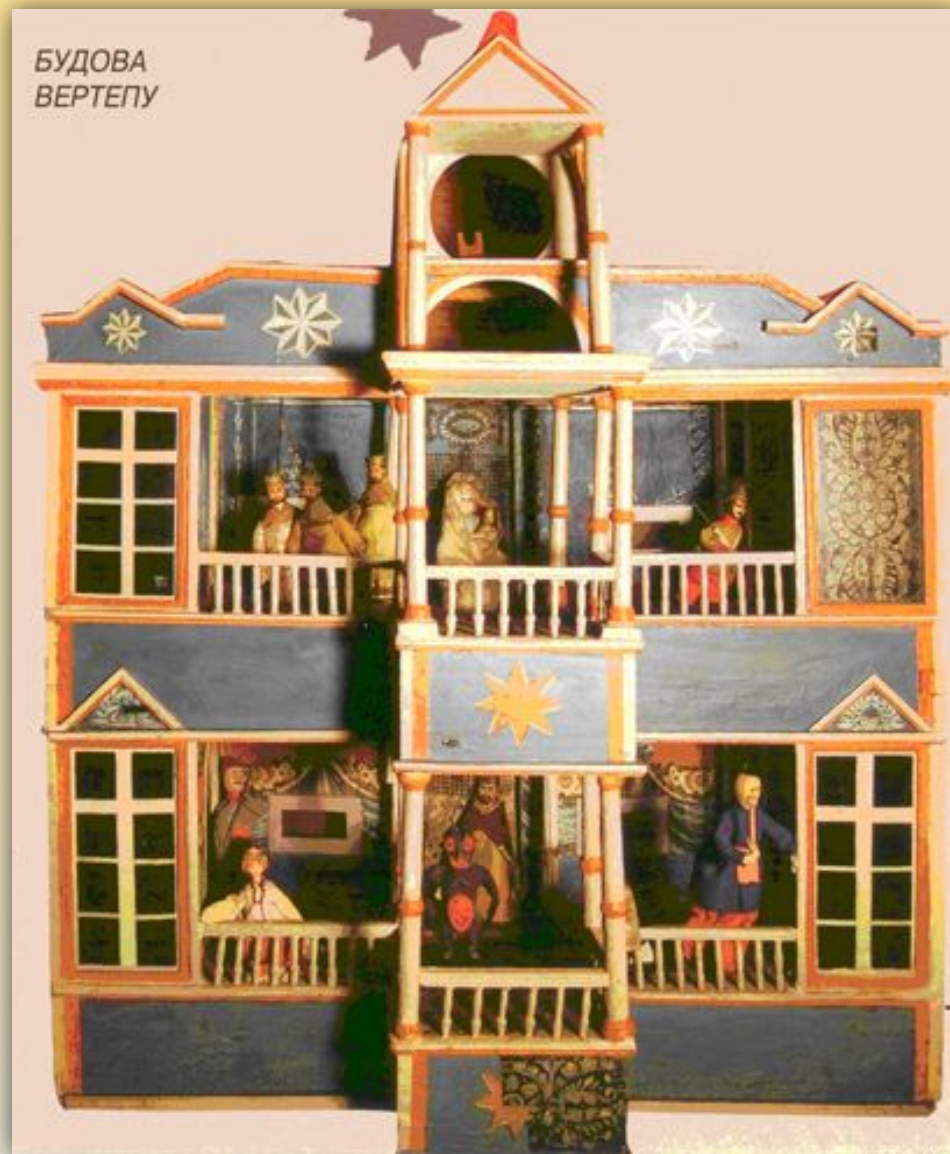

Пластовий благодійний вертеп у Львові 2019 р.

Український вертеп театральна постановка

Вертеп - це ляльковий театр на два поверхи, де на вищому ставиться історія Різдва Христового, а на нижньому грають смішні сцени із сучасного життя, переплетені із подіями Різдва.

Крім того **вертеп** - це театралізоване дійство, де люди переодягаються в героїв з часу народження Ісуса: пастушків, ангелів, царя Ірода, трьох мудреців зі сходу, чорта і Смерть.

Протягом усього різдвяного циклу свят, люди вітаються із словами «*Христос* *Рождається! Славимо Його!*».

Новий рік або Св. Василя Великого

31-1 грудня за григоріанським календарем
13 - 14 січня за юліанським календарем

- ❖ День перед Новим Роком зветься Маланка або маланчин вечір.
- ❖ Він так зветься, тому що наші прадавні предки святкували за стародавнім міфом, доньку бога Лада, яку всі називали Миланкою, бо вона була така мила й чарівна.

Це є веселе і магічне свято, яке має характер карнавалу.

Хлопці переодягаються на «Маланку», діда, бабу, цигана, єврея, ведмедя, козу, і.т.д.

❖ Ці дохристиянські звичаї різні по
цілій Україні, і часто називаються
«*водіння кози*».

❖ Можливо найцікавійше і найбільш
унікально святкують Маланку на
Буковині та Чернівцях:

Переодягнуті хлопці обходять село з козою; виставляють жартівливі сценки; вбивають ведмедя; співають щедрівки та бажають усім добра і багатства.

Водіння Кози, Дунаїв, 2015 рік. За
ОСНОВУ ВЗЯТО С
Сашком Капін

❖ У навечір'я (тобто ввечері перед днем) Нового року у церквах відбуваються урочисті Богослужіння на закінчення Старого року, щоб наприкінці року подякувати Богові за вже отримані ласки і попросити нових на наступний рік.

В центральній та східній Україні, цей вечір теж зветься «щедрим вечером» (або “щедрою кутею”), і родина засідає до щедрого столу, де подають кутю, ковбаси, холодець, млинці, пампушки, вареники з м’ясом, і т.д. в цей день немає посту.

Зранку на Новий Рік, малі хлопці йдуть від хати до хати (починаючи із власної), щедрують та засівають пшеницею і віншують новорічні віншування.

Богоявлення або Йордан або Водохреща

5-6 січня за григоріанським календарем

18-19 січня за юліанським календарем

- ❖ *Хрещення Господнє* — третє і завершальне велике свято різдвяно-новорічного циклу, яке в народі має назву Йордан, або Водохреща.

- ❖ Вечір перед Йорданом, сім'я засідає до другого Свят Вечора або «голодної куті».
- ❖ В Західній Україні цей вечір називають «щедрим вечором».
- ❖ Страви та обряди подібні до тих на Свят Вечір, тільки скромніші.
- ❖ Як і на Свят Вечір, день обов'язує строгий піст, а вечеря пісна – без м'яса і молочних продуктів.

❖ На стіл
ставлять
трисвічник або
«трійця» як
символ
Пресвятої
Трійці.

❖ до приходу
християнства,
це був символ
сил світла –
вогню, сонця і
блискавки.

По вечері діти проганяють кутю:
вибігають з хати і палицями б'ють
знадвору в причільний кут,
примовляючи:

*Тікай, кутя, із покуття,
а узвар — іди на базар,
Паляниці, лишайтесе на полиці,
а «дідух» — на теплий дух,
Щоб покинути кожух!*

- ❖ Уже геть ввечері, як стемніє, виносять з хати «дідуха», несуть його на город або в садок, молотять і потім палять.
- ❖ Це символічне палення зими, щоб «покинути кожух» і накликати весну.
- ❖ Коли все перегорить і солом'яний жар погасне, дівчата розхоплюють попіл з «дідуха» і несуть на город — «щоб огірки родили».
- ❖ З цим повертають душі предків у поле.

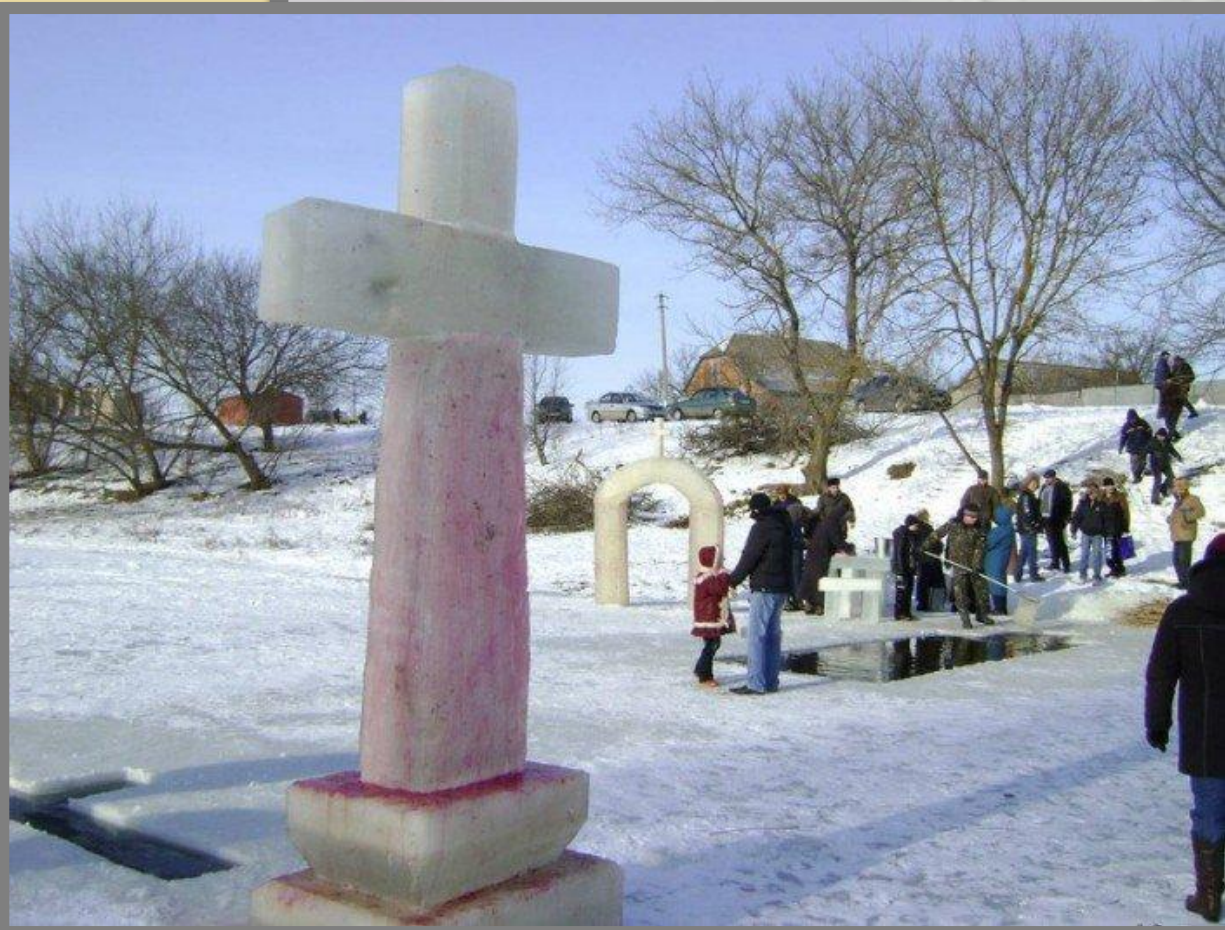

❖ В цей вечір у Галичині (Західна Україна) діти щедрують – ходять від хати до хати і співають щедрівки, та віншують на добро та багатство.

❖ За звичаєм, щедрується не в хаті, а під вікном на дворі.

- ❖ Ще за тиждень перед Водохрещам парубоча громада, чи окремі господарі прорубували на річці ополонку (an ice hole), випилювали з льоду великий хрест, ставили його над ополонкою і обливали буряковим квасом, щоб був червоний.
- ❖ Біля хреста будували (теж з льоду) престол.
- ❖ Все це оздоблювали аркою з ялинових або соснових гілок — «царські врата».

- ❖ Вранці на свято Водохреща у церкві відбувається святкове Богослужіння.
- ❖ По Богослужінні весь народ іде процесією на річку до хреста.
- ❖ Попереду несуть дерев'яний церковний хрест і хоругви; іде священик, приклавши золотий хрест до чола, а за священиком - народ.

- ❖ До річки на Водохреща йдуть усі: старі, молоді і діти.
- ❖ Кожен несе з собою пляшку або глечик на воду.

❖ На річці, біля хреста весь похід зупиняється.

❖ Після недовгої відправи священик занурює в ополонку хрест, а в цей час хор голосно співає: «*В Йордані хрестився Ти, Господи...*»

- ❖ Коли вже воду освячено, люди підходять до ополонки і набирають у свій посуд води.
- ❖ Після водосвяття всі люди повертаються до своїх хат...

- ❖ Від найдавніших часів християнська Церква вважає освячену йорданську воду за велику святість.
- ❖ Її бережуть цілий рік, ласкаво називаючи "водичкою-йорданичкою".
- ❖ Ця вода має силу очищувати і зцілювати душу й тіло людини.
- ❖ Йорданською водою також скроплюють оселю, щоб оминало всяке нещастя і гарно велося в домі.

- ❖ прийшовши після Йорданського водосвяття додому, батько кропить все в хаті та в господарстві; потім бере ще крейду і пише хрести над дверима, на образах, сволоці, і миснику.
- ❖ Управившись з цим, батько сідає за стіл, а за ним і вся родина. Перед їжею моляться і п'ють свячену воду.

❖ Після обіду, діти плетуть солом'яні хрестики , і ставлять у вікнах хати.

- ❖ У деяких частинах України, після Свята Богоявлення, священик ходить по домах, та окроплює хату і хазяйство свяченою водою.
- ❖ Наступного дня після Водохреща люди справляли "посвятки" - тобто перехід до звичайного трудового ритму, та відзначали свято Івана Хрестителя.

- ❖ Йордан закінчує цикл різдвяних свят, хоч люди продовжують співати колядки та щедрівки аж до Стрітення.
- ❖ На Стрітеня (одне з найбільших християнських свят, яке відзначається на 40-й день після Різдва), в церкві святять свічки які дають померлим в родині у руки підчас панахид та похорону.
- ❖ З цим святом закінчується зимовий цикл свят.

 Звичаї зимового циклу (Різдво)

❖ **Вказівка для першої частини:** Люди вірили, що день перед Різдвом – Навечер'я Різдва – є чарвним [magical]. Дізнайся або сам придумай пояснення, чому важливо:

а. бути у власному домі того дня:

б. щоб у хаті було дуже чисто і все стояло на своєму місці:

в. щоб не сваритися і стерегтися, щоб з уст не випало якесь недобре слово, а дітям забороняється багато розмовляти впродовж цілого дня:

г. на чотири кінці стола кладеться зубки часнику (часник відганяє нечисті сили):

г. хату кадиться ладаном [with incense]:

❖ **Вказівка для першої частини:** На Свят-вечір, коли родина засідає до столу, виставляється різні предмети при столі та проводяться різні ритуали. Дізнайся або сам придумай значення кожного з наступних:

а. Під скатертю (обрусом) на столі та на підлогу під столом стелять сіно:

б. Під столом кладуть металеві предмети та господарське приладдя, як сокиру та інше подібне, й ногою торкаються їх:

в. На початку вечері батько кидає ложку куті на стелю:

г. Після вечері діти бавляться під столом та довкола стола, наслідуючи звуки свійських тварин:

 Звичаї зимового циклу (Андріївський вечір)

❖ **Вказівка:** На Андріївський вечір дівчата ворожать - шукають знаків, які вказали б на те, яким буде майбутній чоловік і яке буде з ним життя. Розвідай або сам відгадай, на що кожне з наступних ворожінь вказує.

- а. Дівчина виходить на вулицю і питається про ім'я першого прохожого.

- б. Іде під вікно підслухати, що говорять у хаті. Має надію, що щось добре. Особливо важними є слова "іди" та "сиди".

- в. Прислуховується до звуків на селі: чи корова зареве, чи кінь заірже, чи пугукне сова, а також звідки гавкає пес.

- г. Іде до ріки, набирає із дна жменю землі, а відтак перебирає, приглядаючись, що в ній є: чи кусок металю, чи кусок дерева, чи скло, чи шматок шкіри, чи може взагалі нічого.

- г. У миску набирає насіння коноплі і кидає на сніг. Відтак набирає в руку жменю снігу там, де кидала коноплі, і коли розтане сніг, числить насіння: чи число паристе чи непаристе.

- д. Вночі іде до плоту (паркану), рахує дев'ять кілків та на дев'ятому прив'язує стяжку. Ранком іде до того кілка і приглядається: чи він стрункий і вкритий корою, чи нерівний і без кори, чи може роздвоєний.

- е. На Андріївському вечорі пара запалює дві свічки і приглядається, чи полум'я свічок зійдуться.

- є. У миску води пара пускає дві голки і дивиться, чи голки повернуться до себе. Якщо повернулися, то треба приглянутися, чи це ушка голки обернені до себе, чи гострі кінці.
